

З ПОЛЯ ФОЛЬКЛОРУ Й ЕТНОГРАФІЇ

*Світлій пам'яті мого Вчителя
Івана Дмитровича Остапика (1951-2006)*

Коломийковий заповіт Маруні Дуплавки (довгожительки с. Липовиця Рожнятівського району Івано- Франківської області, 1902-1994)

Юрій ГОРБЛЯНСЬКИЙ

Моє рідне село Липовиця розташоване у мальовничому карпатському міжгір'ї, яке зачаровує очі та змушує затамовувати подих своєю розкішною природою і таємничістю. Це бойківське поселення виникло понад чотириста років тому внаслідок втечі людей від турецько-татарських наскоків у пошуку сховку та прихистку. Коли наближаєтеся до Липовиці, годі не зауважити стрімко-урвисті гори та глибочезне русло річки Чечви*, що стали природною фортецею для давніх утікачів від непроханих зайд. Річка Чечва, що за тихої погоди наспівує в унісон із птаством дзвінкотливих, тихомрійних пісеньок лісовим пушчам і видолинкам, стрімко змінює норів, щойно розкрять небо блискавиці та громи і завихриться у пошесному танці карпатська злива. Із замріяно-ліричного та легітливого ледь не струмка річка перетворюється у жорстоку масу каламуті, що із ревом і погрозлигим чваркотом несе у безвість збовтані упереміш гігантські валуни, деревину, кущовиння, злизуючи та проковтуючи все на своєму шляху. Тож за тисячоліття русло не надто водоймистого потічка перетворилося у велетенську непрохідну урвисту упадину.

Розкіш карпатських краєвидів формувала своєрідність світопочуття жителів бойківського села та налаштувала струни їхніх душ на поетичний лад. Незважаючи на неймовірно складні умови життя, у їхніх серцях народжувалися все нові й нові пісні, легенди, перекази, казки, бувальщини, якими вони успокоювали стружені, змозолені тіла й душі, виливаючи в слова незмірну зажуру, побивання над своєю нелегкою долею та нестримну, жваво-жартівливу, танцюристу життєлюбність. Найбільш органічно гірські жителі (бойки та гуцули) виспівують свої думки-переживання у коломийках та інших афористично закросених, дуже часто інкрустованих жартом, співаночках-мініатюрах, що вряди-годи виливаються у цілі жмутки, в'язанки, навіть коломийкові «поєми» та «романи».

Якщо поталанить втрапити у таку стихійну співочу хвилину поміж цих вишнаних життєвими негараздами та нестатками людей, видається, наче вони не співають, а розмовляють поміж собою отакими в'язанками співанок – то жвавих, збадьорливих, усміхнено-жартівливих, а то й рефлексійно-зажурених, філософськи-заглиблених. І лютьєся ті співанки з їхніх душ то як зітхання, то як стогін, то як болісний зойк, то як брилистий роздум, то як весняний легіт спомину про дитячі чи молодечі пригоди, – й усі вони наче заховують у собі закодовану співану розгадку глибинної таємниці людського життя.

Добірку співанок, які пропоную на суд читача, записав ще в шкільні роки наприкінці 80-х років минулого століття від однієї із найстаріших жительок

* Давнє значення слова «чечва» – млака, болото, моква, мочарі.

села Дранчук Марії Степанівни (1902–1994), яку по-вуличному кликали Маруні Дуплавка. Незважаючи на те, що бабуні було під дев'яносто літ і вона «не бачила світу», оскільки була тоді вже майже незрячою, її пам'ять зберігала такий розмаїтий масив співанок, більших і менших, різних бувальщин і вигадок, що коли б були на те добра воля та спеціальне зацікавлення, можна було укласти з її голосу чималенький том, а то й кількоро книг. На жаль, чи то через нерозуміння важливості збирання народної творчості, чи то просто із легковажності залишилися лише незначна добірка її задушевних поетичних «молитовок», «колисанок» та пісня у коломийковій формі. З великою приємністю у пам'ять про цю непересічну для Липовиці жінку в цій публікації подаю хоча б окрушини невичерпного, але з її смертю назавжди втраченого поетичного мікросвіту.

Відзначу, що чи не кожен карпатець має якийсь глибинно вроджене чуття поезії та ритмомелодики пісні, оскільки заповзятю в унісон зі збадьорливим виконанням пісень ще й пританцьовує-притоптує, доповнюючи при цьому експресивним жестикулюванням і мімікою зміст тексту. Цікаво, що якщо виконавець зіб'ється з ритму чи наспіває немилозвучну риму, то обов'язково призупиниться й скаже: «То не так... Бігме, не так, бо не до притоки». Оце «не до притоки», тобто неправильно, негармонійно, і виказує в жителів Липовиці природне чуття глибинної поетичності народного тексту.

У Маруні Дуплавки було також те стихійно-природне чуття поетичної краси карпатських співаночок, які з давніх-давен передавалися з уст в уста, а то й просто поставали якось при нагоді, експромтом – чи то під час пісенних баталій-пережартовувань у розпал весільних гулянь, чи то поночі при вогні під колибою, чи десь у гамірливому затишку полонин, зворів (*яриѳ*)* та лісових прогалаєвин під час полуденкового перепочинку косарів, лісорубів, скотарів, вівчарів, ягодарів тощо. Розмаїте різномет'я коломийок вражає – від юнацьких залицянь, любовних зізнань до різних опоетизованих, новелістично-пуантованих життєвих ситуацій.

Якраз змістове багатство коломийок і широкий діапазон їхнього використання (танець, спів, музика) найбільше привертала увагу численних збирачів фольклору й учених, скажімо, Вацлава Залеського, М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького, М. Сумцова, І. Франка, В. Гнатюка, Ф. Колесси, О. Дея, Н. Шумади, І. Сенька та ін. Усі вони відзначали отой дивовижний безкрай тематико-настрєєвих можливостей коломийки. Із цих динамічних, танцюристичних співаночок, які зберіг і плекає до сьогодні наш народ, можна укласти гігантську українську коломийкову «махабхарату». Лаконізм та афористичність у поєднанні з неокрасю політематичністю коломийки завше були і є окрасою української народної творчості.

І насамкінець. Липовиця сусідує із рідним селом співукладача та співавтора альманаху «Русалка Дністровая» І. Вагилевича – Ясенем. Діях «Руської трійці», як засвідчують краєзнавці, неодноразово бував у Липовиці і, можливо, записував уснопоетичні твори. Цікаво було б проаналізувати ті його записи з погляду регіонального розповсюдження та збереженості, наприклад коломийок, за більш як півтора століття.

КОЛОМИЙКИ

№ 1

Ой підемо на весілля, де гуляють бойки,
Там музика дрібно грає, скачут полегойки.

Ой гуляйте, парубчійки, гуляйте, гуляйте,
Завтра рано із досвітком на працю вставайте.

№ 2

Ой вйду́ я до покою та й тупну ногою:
Віддай, пане, мої літа та й молодість мою.

Бодай тобі, наш панноньку, вигоріли лáni –
Ой який ти сам недобрий – такі й отамани.

Бодай тобі, наш панноньку, вигоріли лúги –
Ой який ти сам недобрий – такі твої слуги.

№ 3

Ой кувала зозулина в вишніні, в вишніні,
А я в пана на роботі лиш нині, лиш нині.

Ой кувала зозулина на плоті, на плоті,
Помарніло біле личко на панській роботі.

Бодай пани панували, бодай пани жили,
Бодай пани межи люди з торбами ходили.

Ой, пане-пано-о-о-о-чку,
Який тобі дідько роздер назаді сорочку.

№ 4

Не боюся я ні вйта, ані аконома,
Я не піду на панщину, буду сидіть дома.

№ 5

На високій полонині ізродили рижки* –
Ой чи підеш, пане-брате, навесні в опришки.

Чи знаєш ти, пане-брате, що будеш дія(йá)ти –
Виріжемо песіх врагів, будем панувати.

Ходив Довбуш з опришками лісами, горами,
Ай він хотів розправльитись з польськими панами.

Ой стогнали буковинці, стогнали гуцули,
Про Довбуша заспівали – про горе забули.

Скажи мені ти, каміння, Довбушеве місце,
Як панів нам треба бити, як їх з світу звести.

№ 6

Полонина-верховина з вітром говорила,
Якби її виорати, жито би родила.

Ой підемо, товаришу, попід полонину
Та будемо пригинати ко́зьитам ялину.

Ой піду я в полонину, та й у тоту пуцу,
Доріжечку зарубаю, нікого не пуцу.

Ой підемо в полонину, в полонину са́мі –
Висадимо віз на хату, на стодолу – сани.

---

* Рижки – рижики (гриби).

Полонино-верховино, добре в тобі бути,
Полонино-верховино, та як тьї забути.

№ 7

Не дивуйтесь, люди добрі, що я зголоджений,
Бо я сербав цілу зиму чирок* нерьиджений.

Ой, вівчирю-вівчирику, дай ми будза** їсти,
Та ти прийду на полудне на струночку*** сісти.

Ой вівчирю-вівчирику, дай жентиці**** пити,
Та ти прийду на полудне овечок дойти.

Ой добраніч, любий брате, добраніч, добраніч,
Бо я піду в полонину ід овечкам наніч.

Ой піду я в полонину, в тоту зарваницю***** –
Вибив ведмідь скотариків, зложив під ялицю.

№ 8

Ой овечки-буровечки біленької вовни,
Хто вас буде попасати, як піду до вбїни.

Хто вас буде попасати, за вами ходити,
Як я піду, молоденький, в армію служити.

А вас буде попасати молоденький хлопчик,
В лівій руці сопівочка, у правій топорчик.

В лівій руці сопівочка, аби в неї грати,
В правій руці топорина – плаї***** протинати.

№ 9

Ой коби***** сі завалила гора Сивакова,
Аби видно миленького аж до Суходола.

Ой коби сі завалила гора та Ясінська,
Аби видно миленького аж до Перегінська.

№ 10

Кажут люди, що ми бідні, що нам за неволя,
Тут заорем, там засієм, та зберимо з поля.

№ 11

Каже тато старусенький, як голуб, сивенький:
«Гульий, сину-парубочку, поки-с молоденький».

№ 12

А я вчора хвора була, бо робота була,
А нині я подужала, бо музики вчула.

* Чирок – рідка каша з кукурудзяної муки.

** Будз – різновид карпатського сиру.

*** Струнка – вихід, ворота у кошарі для телят, овець.

**** Жентиця – сироватка.

***** Зарваниця – урвіста місцевість.

***** Плаї – стежка в горах.

***** Коби – якби.

№ 13

Ой чічками доріжечка, чічками, чічками,
Не жьиль міні за миленьким, лише за нічками.

Не жьиль міні за миленьким, що я го любила,
А жьиль міні за нічками, що-м недосипльбила.

№ 14

Ой ішов-им горі селом, гаданочку гадав,
Та й де ж тота модриночка, що-м із неї падав.

Ой де ж тота модриночка, де тота стаєнька,
Яка була з миленькою нічка солоденька.

Ой миленька-солоденька в столі лежала,
Куди-м ішов, туди думав, аби подужала.

№ 15

Чому, коню, воду не п'єш, чи дорогу чуєш,
Чому, сину Василю, дома не ночуєш.

А як міні, молодому, дома ночувати,
Прийде нічка темненькая, ні з ким розмовляти.

№ 16

Прийшов козак до дівчини, дівчина на печі,
Дівчинонько-розумнице, як від тебе втечи.

№ 17

А я вчора не вечерьив, нині не обідав,
А з ким мила медок пила, коби-м сі довідав.

А з ким мила медок пила, медок солоденький,
Ай, коби-м лиш сі довідав, був би ї гіренький.

№ 18

У білявки нема лавки, я йду на вкладину,
Я білявку обіймаю, як малу дитину.

Раз-им прийшов до білявки, білявка сі дуге,
А най тобі, білявочко, біс матір мордуге.

Ой-і, брате-товаришу, бідна голова,
Бо побили гайдамаки коло білявини.

№ 19

Ой не знаєш, товаришу, за мої пробутки,
Кукурудзів вісімнацять виносив до любки.

Кукурудзів вісімнацять, вісім зерен бобу,
Наїласі мої праці – ззіла би хворобу.

№ 20

Котиласі коновочка* з малини додому –
Ой чи бути на сім світі двічі молодому.

---

* Коновочка – дерев'яна посудина на молоко.

№ 21

Співаночки мої любі, де я вас подію,
Хіба я вас, співаночки, по горах посію.

А як будуть косарики травичку косити,
Будут мої співаночки в траві находити.

№ 22

Ішли дівки на весілля, та й так говорили,
Питала одна другої, що нині варили.

«Ми варили підбиванець*»... «А ми пироженьки,
Аби ми сі не впітали в танчику ноженьки».

«Підбиванець, ходи в танець, будем танцювати,
А ви, масні пироженьки, у кутку стояти».

Ой йшли хлопці, ішли хлопці, мали одну раду:
«Підбиванець, ходи в танець, пироженьки ззаду».

№ 23

Хоча буду стара, стара, що сі буду трясти,
А ще буду за хлопцями оченята пасти.

№ 24

Ой, богаче-богачику, та дай за нїя дочку,
Бо-м ізроду не пив воду, лишень горівочку.

Ой, богаче-богачику, та дай за нїя дочку,
Заречусь, що не буду пити горівочку.

№ 25

Стоїть корчма при дорозі, побита вколотом**,
Кілько-м у нїй гроший пропив – побив би-м і злотом.

№ 26

Ой пішла би-м погульити, аби-м була боса,
Аби дримба задримбіла коло мого носа.

№ 27

Чорнява-м сі народила, чорнява віддамсі,
Аби з мене, молодї, ніхто не сміявсі.

№ 28

Ой, па-а-а-не майо-оо-ре,
Пусти мене додомоньку – сама лобка оре.

Сама лобка оре, та й сама веснує,
Через мене, жовнїрїка, так кїжко бїдує.

Ой-ї, пане-капітане, пусти ні додому,
Бо лишив-им дрібні діти та й молоду жону.

№ 29

Защебетав соловейко в дзиленім садочку,
А я собі заспіваю файну співаночку.

* Підбиванець (гопка) – колочена картопля, підбита кукурудзяним або білим борошном.

** Вколот – гонт, дерев'яна дахівка.

№ 30

Ой синенько понад гори, синенько, синенько,
Такого-м си полобила – всім людьом дивненько.

№ 31

А я кинув бук* на воду, бук на воді скаче,
Дурна дівка, нерозумна за парубком плаче.

№ 32

Ой мож, мати, упізнати вітового** сина,
Іде полем з сивим конем, набакир шпипчина.

Ой мож, мати, упізнати вітову нивістку,
Іде полем з сивим конем, несе в зубах кістку.

№ 33

Ой і коню, каже, коню, де я ті напою,
У криници води нима, дунаю сі бою.

У криници води нима, кринищи нечиста,
Бо з явора дзиленого нападало листа.

№ 34

Ой, дала-м тьи, синку любий, та й на вояченька,
Якго ти, синку любий, дали кониченька.

Ой файного, моя ненько, файного, файн-о-о-го,
Лише тільки доганочка, що не вороного.

№ 35

Ой коню мій вороненький, грива в тьи біленька,
Завези ні в тоти краї, де моя миленька.

Ой конику вороненький, в тебе біла грива,
Завези ні в тоти краї, де житьи щісливе.

№ 36

Ой ішов я з регементу, з кбижкої неволі,
Загубив-им карабіна при високій горі.

Ай у тобі, карабінку, жилізьичка много,
Больит руки, больит ноги хлопцьи молодого.

№ 37

Ой ізшийте, моя мамко, сорочку з ковніром,
Аби-сте ньи пізнавали, як буду жовніром.

Вишивана сороччина, вишиваний ковнір,
Ой який з мого синочка файнесенький жовнір.

А бо й зшита сороччина – шила ї дівчина,
Ой шила вна цілий тиждень, плакала каждїй день.

№ 38

Ой служив-им у цісаря, заслужив паролі,
В триціть третім регементі, в пїйитім батальйоні.

Ой служив-им у цісаря, та й заслужив ласку:
Через плечі два упаски, а на чоло бляшку.

* Бук – патик, гілка дерева.

** Вітового.

№ 39

Займив козу на ярмарок, не дав козі сіна,
А коза сі утнівала – на гузицю сіла.

№ 40

Я дівчині горівочки, я дівчині пива,
А дівчина на другого очі залушила.

№ 41

Коби жити, коби жити, та й не умирати,
Коби гроші позичьити, та й не віддавати.

Як сі мені вивідати, що сі діє в світі,
Що так тьижко проживати як в зимі, так в літі.

Як сі мене насудила біда по світочку,
Не варт води напиту́сьи із мого слідочку.

№ 42

А я добра газдиночка, ой, най скажут люди –
Штири фіри смітьи в хаті, в сіньох пйита буде.

Приїздили пани з міста смітьи купувати,
Ще си хустку підкьигаю, не хочу продати.

№ 43

Хвалиласьи дівчинонька, що в неї покої,
А у неї в хаті миші, як вагові коні.

Із-під печи вода тече, миски помиває,
З-під лавиці вітер віє, хату замітає.

№ 44

Стара баба, як хольира, робити не хоче,
Лише з пєчи на кулешу* вивалила очі.

№ 45

Сидить Юра коло мура, а я коло него,
Ой який то Юрко файний – пішла би-м за него.

А я собі полюбила молодого Юрі,
Бо він мене розвеселит, як буду у журі.

№ 46

Ой і хлопець молоденький йшов поміж городи,
Зачепивсьи за гарбузи та й наробив шкоди.

Почьили сі старі баби з коцюбами гнати –
Ой та мусів штани дерти, гарбузи латати.

Коломийки-колисанки**№ 1**

Ой повішу колисочку на вербу, на вербу,
Пташки будуть колисати, поки я сі верну.

Пташки будуть колисати, ангели співати
Та й не дадуть дитиноньці в колисці плакати.

* Кулеша – куліш, каша з кукурудзяної муки.

№ 2

Ой ти, сивий голубочку, лічиш по лісочку,
Кругів жовтих добираєш та й на колисочку.

Аби тоти жовті круги рубати, тесати,
Аби у тій колисочці синка колисати.

№ 3

Ой і лю-лю, каже, лю-лю, лю-ляй, лю-ляй, рибко,
Завий ручки в пеленочки, аби їх не видко.

№ 4

Ой кац, Мінько, з колисочки, бо ті буду бити,
Ой спить мала дитиночка, можеш і збудити.

Ой спи, дитя без сповиття та й без сповиваня,
Прийде мамка, обів'є тї до самого раня.

Ой, спи, дитя, без сповиття та й без пеленочок,
Прйде мамка, обів'є ті в тоненький рубочок.

№ 5

Ой летіла зозулина понад садовинку,
Та й кукнула у віконце – збудила дитинку.

Ой повішу колисочку межі яворами –
Буде Господь колисати з трьома янголами.

Буде Господь колисати, янголи співати,
Буде мала дитинонька в колисоньці спати.

Ой спи, дитя, без сповиття, аби-с міні вснула,
Аби тобі від Богочка добра долька була.

Ой не знаєш, мій миленький

Пісня у коломийковій формі

Ой не знаєш, мій миленький, не знаєш, не знаєш,
Що без ножа, без палаша* моє серце красш.

Що без ножа, без палаша, без ржаного строю,
Що ти моє серце красш до кижжого болю.

– Чи я тобі не казала, миленький, миленький,
Чи не будеш мене бити, як прийдеш пйиненький.

– Ой не бійся, моя мила, мене пйиненького,
Ой ніколи я не скажу слова зірненькото*.

– Чи не будеш, дівчинонько, за мною тужити,
Як я сьиду та й поїду цареві служити.

– Ой не буду, козаченьку, не буду, не буду:
Ти за гору, я за другу – за тебе забуду.

А як зачїв козаченько горочки минати,
Та й зачїила за козаком післанчика слати.

* Палаш – шабля.

* Зірненький – поганий, лайливий.

- Післала би-м післанчика, хлопця молодого,
Забавиться, сідлаючи коня молодого.

Угонили козаченька на кедровім мості:
- Ой вертайсьи, козаченьку, маєш дома гості.

- Ой вертайсьи, козаченьку, вмирає панбóтець...
- Най вмирає, най конає - я не його хлопець.

- Ой вертайсьи, козаченьку, вмирає матусьи.
- Най вмирає, най конає, я вже не вернусьи.

- Ой вертайсьи, козаченьку, вмирає дівчина...
- А що то там, післаньчіку, за така причина.

Ой що то там, післаньчіку, за така причина,
Що їхав-им з сего села - здорова дівчина.

Як тобі сі, моя мила, ніжки ізложили,
Що їхав-им з сего села, а вни ще ходили...

Як тобі сі, моя мила, ручки поскладали,
Що їхав-им з сего села, а вни ще вбіймали...

Як тобі сі, моя мила, губи поскладали,
Що їхав-им з сего села, а вни цілювали...

Бувай здоров, моя мила, бо я від'їджью,
Бо я личко твоє миле типёрка лишью.

- Приступисьи, мій миленький, няй ті поцілюю,
Та няй тобі на личеньку ружу намалюю.

Чи ти їдеш дорогою, а, може, водою,
Ой озми ні, мій миленький, поїду з тобою.

Зап. Горблянський Ю. П. у лютому 1989 р. в с. Липовиця Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Дранчук Марії Степанівни (Дуплавки), 1902 р. н., без освіти, пенсіонерки.

Нові книги

Весільна обрядова пісенність Луганщини: Навч. посібник-хрестоматія / Упоряд. Н. Калина, О. Скиба, Н. Філоненко. - Луганськ: Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. - 113 с.

У посібнику-хрестоматії висвітлено особливості функціонування весільної обрядової пісенності на Луганщині, проаналізовано основні риси її поетики, образно-символічної структури, розглянуто функціонально-тематичні групи весільних пісень на основі фольклорних текстів, що зібрані в населених пунктах регіону. Книга складається із двох розділів, перший із яких містить теоретичний матеріал і розкриває питання локально-специфічних рис, історії вивчення весільних пісень Луганщини, їхньої жанрової своєрідності, особливостей поетики, символіки, а також специфіки побутування у структурі сучасної шлюбної церемонії. Другий розділ представлений власне фольклорними текстами весільних пісень, які систематизовано за функціонально-тематичним принципом.

